

Finis Terrae

Het einde, een begin

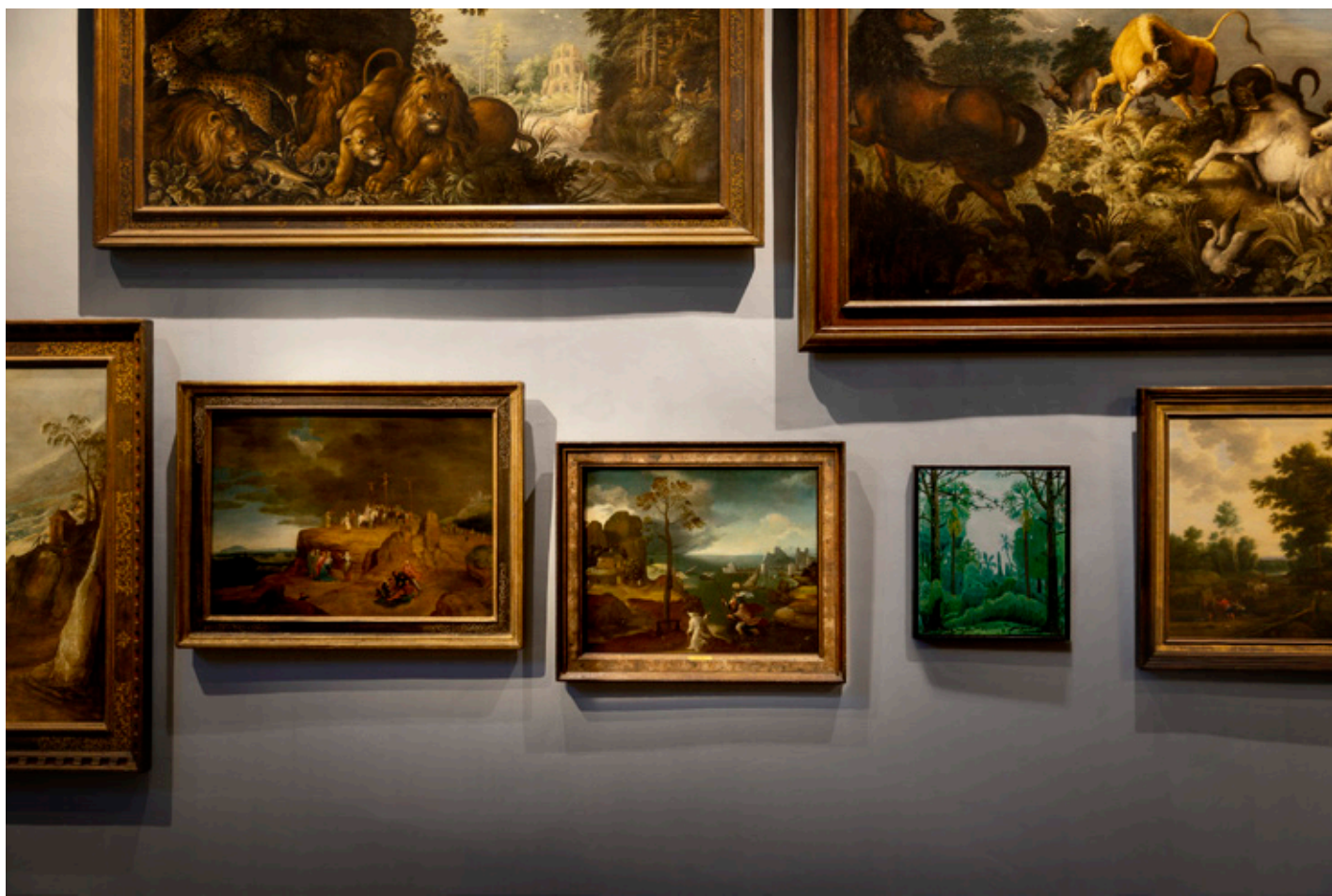

Babs Decruyenaere, *Mobile #066*, in situ Snijders&Rockoxhuis, 100 x 130 cm, hout, steen, zijde. Foto: David Samyn.

Elke kunstliefhebber die naam waardig bezocht in 2017 het Antwerpse kunstparcours *Ecce Homo*. Zelfs wie die naam niet echt verdient werd nieuwsgierig en ging kijken. Op onverwachtse locaties doken werken op van België's bekendste kunstenaars, waaronder Luc Tuymans, Berlinde De Bruyckere en Rinus Van de Velde. Er ontstond een 'buzz' in 't Stad en ver daarbuiten. Exact vijf jaar later willen initiatiefnemers Yasmine Geukens en Marie-Paule De Vil van Geukens & De Vil samen met Lien Craps het kunstje nog eens overdoen, met een nieuw thema en nieuwe kunstenaars. Eric Rinckhout is betrokken als extern curator en gidst ons door het nieuwe parcours. "We zijn enorm ambitieus."

TEKST: CELINE DE GEEST

In 2017 stond volgens klimaatwetenschappers de klok al op vijf voor twaalf. Ondertussen, vele hittegolven, overstromingen en andere extreme natuurverschijnselen later, lijkt het of er op die klok heel wat uren verstreken zijn. Het maakt het thema van de opvolger van kunstparcours *Ecce Homo* des te relevanter. In plaats van de mens staat nu onze omgeving centraal. Want het gaat niet goed met de planeet: naast grote milieuproblemen

Ben Sledsens, *Mediterranean Landscape*, 2021, in situ/Snijders&Rockoxhuis, 40 x 35 cm, olie en acrylverf op doek. Foto: David Samyn. Met toestemming van Tim Van Laere Gallery.

krijgen we te maken met nieuwe ziektes, een migratiecrisis, religieus fanatisme, vragen rond kolonisatie en dekolonisatie. Allemaal thema's die te maken hebben met de aarde en haar eindigheid, en met de manier waarop we tegenover elkaar staan. Stuk voor stuk fenomenen die ook hun weg naar de kunsten gevonden hebben. "Sinds het idee ontstond zijn we nog ingehaald door de feiten", vertelt journalist en schrijver Eric Rinckhout. "Er is vlakbij een oorlog losgebarsten."

Letterlijk is de nieuwe titel *Finis Terrae* te vertalen als 'het einde van de wereld', maar omdat het niet de bedoeling is om (enkel) als alarmsignaal te klinken nuanceert de ondertitel *Het einde. Een begin*. Want elk einde biedt ook mogelijkheden: er is ook plaats voor hoop, utopisch denken en, kortweg, 'de toekomst'.

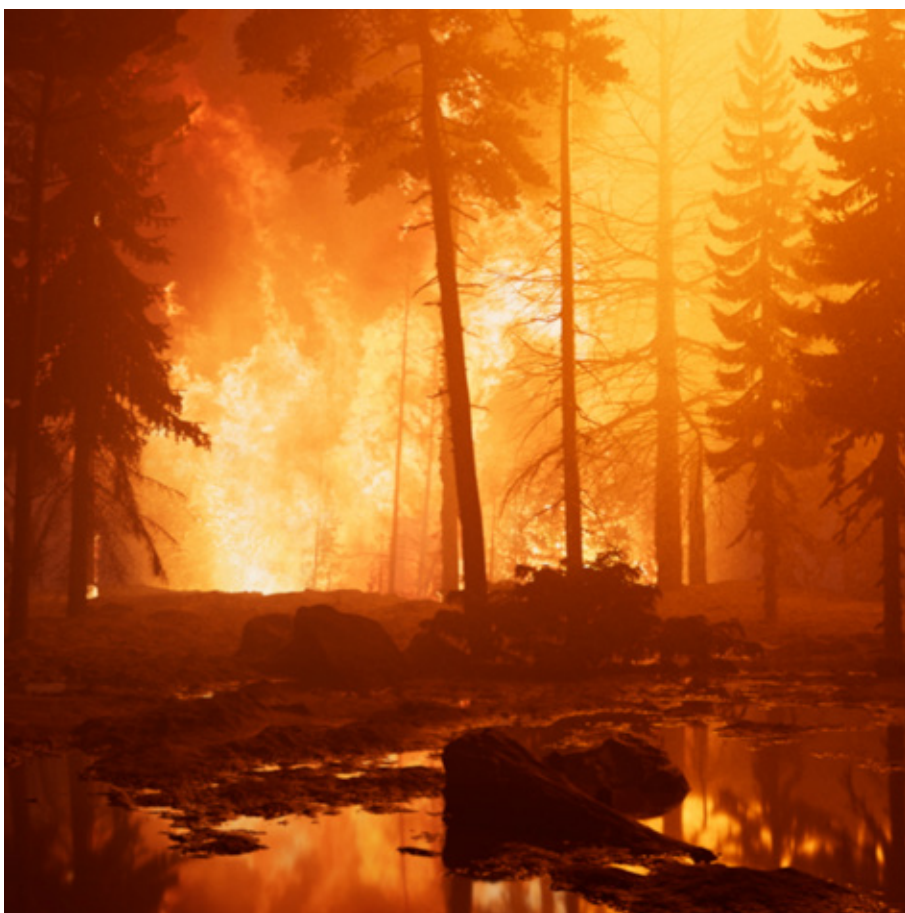
Van het einde keren we even terug naar het begin. Rinckhout vertelt ons hoe vele jaren geleden een vriendschap uitmondde in een kunstparcours met een verbazend succes. "Ik leerde Yasmine en Marie-Paule kennen

'Het lijkt of alles tegelijk aan het gebeuren is. We hebben net een pandemie achter de rug en plots breekt vlakbij een oorlog uit'

via Sofie Muller, de Gentse kunstenaar die nu trouwens ook weer in de selectie van *Finis Terrae* zit. Het klikte, en we organiseerden in 2010 samen een tentoonstelling rond tekenkunst: *When will they finally see the power of drawing*, met een vijftigtal hedendaagse kunstenaars. Iemand die wij toen 'ontdekten', was Rinus Van de Velde. Daaruit is jaren later het idee gegroeid om samen iets te organiseren dat de galerie overstijgt. Exact vijf jaar geleden, in 2017, wilden we opnieuw een vijftigtal levende kunstenaars verzamelen rond een thema. Ditmaal was dat 'de mens'. Hoe kijkt een hedendaagse, Belgische kunstenaar naar de mens? Het palet moest zo breed mogelijk zijn: man, vrouw, jong, oud en in alle disciplines, van schilderkunst tot video."

DOOR HET DAK

Ecce Homo bleek een schot in de roos. Maar waar kwam dat plotselinge succes vandaan? "We hadden dat totaal niet verwacht", geeft Rinckhout toe, "en werden er een beetje door overmand. Achteraf bekeken denken we dat het stadsparcours ongetwijfeld geholpen heeft. Mensen werden nieuwsgierig. We kozen een aantal verrassende locaties die zelfs Antwerpenaren niet goed kenden, zoals het Maagdenhuis. Het bezoekersaantal is daar toen helemaal door het dak gegaan. Ditmaal zijn we op zoek gegaan naar nieuwe, een beetje verborgen locaties met potentieel. De hele opzet was altijd om op een toegankelijke manier hedendaagse kunst te brengen. De bezoeker gaat ook deze keer, behalve in de galerie van

David Claerbout, *Wildfire (Meditation on fire)*, 2019-2020, single channel videoprojectie, stereo-audio, kleur, 24'. Samenwerking met Musea Brugge. Met toestemming van de kunstenaar.

‘Dit idee bestaat
al vijf jaar.
Het is alleen maar
urgenter geworden’

Geukens & De Vil, buiten *the white box*.
Door een aantal musea voor oude kunst in het parcours op te nemen, wordt naar een confrontatie met hedendaagse kunst gezocht. Soms ontstaat zo een directe dialoog met de kunstwerken van die musea. Dit keer doen Plantin-Moretus, het Snijders&Rockoxhuis en de eerbiedwaardige Nottebohmzaal van Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience mee. “Die zaal is niet zo gekend bij het publiek”, zegt Rinckhout. “Het is een prachtige, 19e-eeuws aandoende zaal vol boeken en bustes, tegenwoordig gebruikt als tentoonstellingszaal. In de Nottebohmzaal komt werk van Gideon Kiefer en Jeffe De Brabandere, die allebei iets nieuws hebben gemaakt in situ, in de schaduw van de 17e-eeuwse globes van Joan Blaeu. Ze zijn beiden aan de slag gegaan met de apocalyps, het einde der tijden. Gideon Kiefer werkt al heel lang rond klimaatverandering. Dat engagement wordt hier zeer duidelijk. In dezelfde zaal is voor één keer een houtsnede van Dürer uit een privécollectie te zien die perfect op het thema aansluit: *Vier ruiters van de Apocalyps*, uit 1498.”

Tegenover de apocalyps staat de utopie. Dat thema komt aan bod op de plaats waar dat moet, in het museum Plantin-Moretus. Het boekenmuseum bij uitstek bewaart het enig overgebleven exemplaar van de Utopia-kaart van Abraham Ortelius (1527-1598). De Antwerpse cartograaf maakte de kaart in 1595-1596 op basis van *Utopia*, het bekende boek van Thomas More. Toen het museum de kaart enkele jaren geleden in handen kreeg keerde hij terug naar de plaats waar hij gedrukt werd. Het unieke stuk wordt tijdens *Finis Terrae* bij de eerste druk van *Utopia* geplaatst, een bruikleen van de Koninklijke Bibliotheek van Brussel.

ONTREGELD MET OUD EN NIEUW

Maar wat geldt in de 21e eeuw als een Utopia? Vinden de talloze migranten die Europa bereiken op gevaar van hun leven hier wat ze zoeken? Vinden we op onze reizen nog wel de droomplekken die aan ons verkocht worden? Een van de kunstenaars die met deze vragen aan de slag ging is Philip Aguirre y Otegui. “Zijn interpretatie van een utopie toont hij in een heel lange ets die in een grote vitrinekast getoond wordt”, licht Rinckhout een tipje van de sluier op. “Aan de ene kant zien we de verlokkingen van het Westen, aan de andere kant de bootjes die uit Afrika komen en in het midden een beveiligd eiland waar niemand in kan. Aguirre y Otegui werkt regelmatig in Midden-Afrika en Senegal. Hij ziet er met eigen ogen hoe de mensen die hij kent verdwijnen richting Spanje en dan Engeland. Die thematiek lag hem nauw aan het hart. Het is iets waar hij met zijn studenten veel over spreekt.” Ook in het Snijders&Rockoxhuis klinken echo's uit het verleden door in het werk van onder meer Berlinde De Bruyckere, Sven 't Jolle, Lara Gasparotto, Cindy Wright en Emmanuel Van der Auwera. De vanitasstillevens in dit museum roepen de vraag op in welke gedaante decadentie en overvloed de mens vandaag de dag in verleiding brengen. “Ik moest meteen denken aan het werk van Jan Van Imschoot”, vertelt Rinckhout. “Hij had twee jaar geleden bij Templon in Brussel een fantastische tentoonstelling met stillevens. Zijn schilderkunst is brutaal. Van Imschoot legt de bom onder een aantal genres. Op de achtergrond van zijn werk in het Snijders&Rockoxhuis zie je de brandende Notre-Dame de Paris, en op de voorgrond traditionele elementen uit stillevens, maar ook een lijntje coke. Je zit meteen in een

‘Onze bedoeling is om een heel landschap aan Belgische hedendaagse kunst te tonen’

soort ontwrichting van het genre, waar een actueel thema in wordt binnengebracht. Het is dat soort spel dat we willen brengen. Het moet wel degelijk over ‘nu’ gaan.” Voor de zaal vol landschapsschilderijen in het Rockoxhuis werd dan weer gezocht naar hedendaagse landschappen. Een aards paradijsje van Ben Sledsens zal er tussen andere paradijzen hangen, met aan de andere kant een heel groot marineland-schap van Thierry De Cordier. Een harde

onderhandelaar, volgens Rinckhout: “De Cordier wil zeer nauw betrokken zijn bij de gang van zaken. Op zijn vraag tonen we een groter werk dan hetgene dat wij in gedachten hadden.”

HEMEL EN HEL

Dankzij *Finis Terrae* maken drie Antwerpse stadsmusea tijdelijk plaats in hun vaste collectiepresentatie voor nieuwe, hedendaagse werken die een nieuw en hedendaags publiek kunnen lokken. Lang hoefden ze over hun deelname wellicht niet twijfelen. “De deuren gingen deze keer gemakkelijker open dankzij het succes van *Ecce Homo*”, bevestigt Rinckhout. “Hildegard Van de velde, directeur van het Rockoxhuis, had toen al gezegd dat ze het zo jammer vond dat het museum geen deel uitmaakte van het parcours. Voor *Finis Terrae* zaten ze dan ook op de eerste rij.” Een duwtje in de rug voor de organisatoren, die enkel interesse hadden in nieuwe locaties, het liefst met een laagje ‘patina’ en met plaats voor werk van groot

formaat. “We wilden opnieuw de nieuwsgierigheid prikkelen, maar ook onszelf uitdagen. Het wordt een ontdekkings-tocht door de stad. Een aantal van de locaties die we bezocht hebben had zelfs ik nog nooit gezien, en ik denk dat ik mijn stad goed ken.”

Wie zoekt, die vindt. Het parcours loopt onder meer langs een mooie grote etalage van Gert Voorjans vlak bij Geukens & De Vil, waar je vanaf de straat drie grote werken van Shirley Villavicencio Pizango kan zien. Nog in de buurt is de Hortus conclusus van de Sint-Joriskerk. Rinckhout: “Vorige keer hebben we de kerk bezet, nu enkel de tuin. De tuin is het kunstwerk: tuinontwerper en tulpenkweker Ronald van der Hilst heeft hem omgetoverd tot een echte Tuin van Eden. Een andere tuin die niemand kent is die van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal. We brengen er werk van Maarten Van den Eynde en Marius Ritiu. De tuin, verborgen tussen de kathedraal en aanpalende huizen, is zelden toegankelijk. Nu kunnen mensen er twee

Sam Druant, *I will hunt you*, 170 x 260 cm, wol. Met toestemming van de kunstenaar.

grote kunstwerken zien. En in de Sint-Nikolaaskapel tonen we een videoinstallatie van David Claerbout. In de 15e-eeuwse kapel roept zijn video *Wildfire* associaties op met het vagevuur en de hel.” Uiteraard is ook voor Geukens & De Vil een hoofdrol weggelegd. De galerie wordt de thuisbasis voor enkele van de grootste kleppers van het parcours. De klemtoon ligt er op *Paradise Lost*, het verloren paradijs waarover de Britse schrijver John Milton in de 17e eeuw een episch dichtwerk schreef. Zo tonen Francis Alÿs en Luc Tuymans werken die het isolement van de coronapandemie oproepen. Laure Prouvost dompelde in 2019 op de Biënnale van Venetië de bezoeker van het Franse paviljoen al onder in de plasticsoep in de oceaan

en brengt nu een werk dat daarop aansluit. Het zijn niet de minsten, de kunstenaars die voor *Finis Terrae* een uitstap maken naar een andere galerie dan die waar ze thuis zijn. Hoe gaan die andere galleries daarmee om? “We werken heel nauw samen met de galleries van de geselecteerde kunstenaars”, aldus Rinckhout. “Pélagie Gbaguidi is bijvoorbeeld een nieuwe kunstenaar die bij Zeno X zit. We zouden nooit iets buiten hen om doen, de eerste contacten gaan altijd via de galerie. Bij *Ecce Homo* was het nog afwachten hoe de galleries zouden reageren, omdat Geukens & De Vil zo’n grote rol in het project speelt. Maar de samenwerking is toen heel vlot gegaan, al lijkt dat misschien moeilijk binnen zo’n concurrentionele biotoop.”

GENRE-, GENDER- EN GRENDOVERSCHRIJDEND

Overstijgt kunst het hokjesdenken? Dat zou je denken, als je de lijst van deelnemende kunstenaars vergelijkt met die van vijf jaar geleden. Om een paar grote namen konden de curatoren simpelweg niet heen: het werk van Luc Tuymans, Berlinde De Bruyckere, Francis Alÿs en Anne-Mie Van Kerckhoven past nu eenmaal perfect binnen het gekozen thema. Toch zet de organisatie ook in op nieuwe namen en toont werk van jonge en vrouwelijke kunstenaars van kleur. Rinckhout: “De vorige keer richtten we ons ook op diversiteit, maar nu nog wat meer. De lat ligt daarbij hoog: we moeten hun werk sterk vinden en het moet binnen het thema passen.

Joëlle Dubois, *Wild at heart*, 2022, 60 x 80 cm, acrylverf op paneel. Met toestemming van de kunstenaar en Keteleer Gallery.

‘De deuren gingen deze keer gemakkelijker open dankzij het succes van *Ecce Homo*’

Gaat het om dat van een jonge vrouw van buitenlandse origine, dan is dat des te beter. Lisa Ijeoma bijvoorbeeld hebben we toevallig ontdekt in de Antwerpse galerie The Constant Now. Elk van de curatoren is daar onafhankelijk voor haar kunst gevallen. Toen haar werk mij een tweede keer opviel in een door Caroline Pauwels georganiseerde tentoonstelling tijdens Theater Aan Zee wisten we dat ze erbij moest.” Het is te zien in een leegstaand appartement op de Mechelsesteenweg, samen met dat van andere vrouwelijke kunstenaars die werken rond het lichaam en de strijd die tegenwoordig woedt rond (de vrijheid van) seksualiteit en gender. Ijeoma wordt vergezeld door onder anderen Joëlle Dubois, Sam Druant, Nadia Naveau en Marilou van Lierop.

Met een thema dat zo ver uitdeint als de zee diep is, lijkt een soort houvast niet overbodig. Behalve de wereld en al wat erin omgaat is de echte rode draad door *Finis Terrae* misschien wel het onversneden talent dat uitgestald wordt. De bezoeker volgt niet enkel een parcours door de stad of door de wereld van vandaag, maar ook door het huidige Belgische kunstlandschap. “Veel van de kunstenaars die we in 2017 gekozen hebben zijn sindsdien zeer goede dingen blijven maken”, vindt Rinckhout. “Zoals Otobong Nkanga, die op dat moment net de BelgianArtPrize (toen nog de Prix de la Jeune Peinture Belge, red.) had gewonnen. In België was zij toen nog een nieuwe naam, terwijl ze in het buitenland al volop bekend was. Vandaag kennen we haar allemaal en zit ze opnieuw in het parcours. We hopen dat we opnieuw een aantal jonge kunstenaars met potentieel hebben opgepikt. We zullen zien wat de toekomst brengt.”

Philip Aguirre y Otegui, *Exodus*, 1998-2022, in situ/Plantin-Moretus. Met toestemming van de kunstenaar. Foto: David Samyn.

BEZOEKEN

Finis Terrae

Antwerpen

www.finis-terrae-antwerpen.com

17-11 t/m 26-02